

зеленіє внаслідок природного хемічного процесу в склі. Тому то старі вікна й прирівняно до „зелених очей мерця“.

Медведівка, пише С—ч, „село Черкаського пов.“ (с. 68). Не село, а містечко, і не Черкаського, а Чигиринського повіту.

На стор. 156 С—ч пояснив, що „світ“ — це „світло“. Що ж це: „Великий світ Україна та нігде прожити“? Тут ніяк не світло.

„Пир“ каже С—ч, це „старе українське слово од пити, питво“ (с. 369). Я не фільольог, але бачу, що з „пити“ чи „питво“ ніяк не можна зробити слова „пир“, яке має інший пень і більший зміст, бо на пирі не всі пють, а всі їдять, через що і слово мусіло б бути від прикмет їжі. В журналі проф. Ів. Огієнка слово „пир“ пояснене тим, що в словянській мові слово „пиро“ означало пшеницю, від чого пиріг, пирувати, їсти пироги. („Рідна мова“, ч. 1, 1933 р.). Але це слово слов'яни взяли від греків, у яких пшениця — *πυρός*, *пюрос*. Воно те ж не охоплює повноти змісту слова „пир“. Коли б хто схотів виводити його від „пирій“, то зі зв'язками тут ще гірше. Я міркую, що слово „пир“ походить від грецького слова *πῦρ*, *пюра*, *пюрі* — огнище, огонь, багаття, палаючий огнем, жертвенний огонь, жертвенне вогнище, запал, одушевлення, піднесення настрою і взагалі місце вогню. Це обставини, в яких всі їдять багато кращих страв, пють, веселяться коло жертвенного очагу при світлі вогнів. Це й буває якраз на пирі. Але ж пир слово не українське і не походить від пити; для пиру — пирувати треба доброї їжі, багато і питва та світла, великого, палаючого. Це слово грецьке.

Оттак, як пир, С—ич пояснив на стор. 327 і слово „ливада“, то б то „ливада“. По його поясненню „ливада“ це обгороджене місце під сіножаті недалеко хазяйської садиби. Це вгадування, і невдале. Виходить, що ливада може бути й на горі. Ніколи! Ливада буває тільки в низині і може бути й негородженою. Ця назва теж з грецької мови: *λιβάδιον* — це луг, низина, ливада. З цього і в Києві Либедь („б“ і „в“ у греків одно β). Я навів ці два приклади (їх більше), щоб показати, що С—ич вистерігається зв'язків старої української культури з грецькою культурою, хоч ці зв'язки навіть очевидні.

„Причинний“ у С—ча це „незвичайний“ (с. 1). Знову ні. Це той, кому щось спричинилося загубити розум, волю, це божевільний.

„Китайка“ у С—ча „червона шовкова матерія з Китаю“ (с. 1). І це ні.

„Кругом, як в усі, все мовчить“ С—ч пояснив: „Вуха ж не балакає, а тільки слухає, через те: „тихо, як в усі“ (с. 2). Проте, не кажуть „тихо, як в коліні“, воно ж теж не балакає. В усі ж буває, що й дзвонить. А як хтось десь кричить, то і в усі тоді не тихо. Подане пояснення нічого не пояснює нікому. „В усі тихо“ — це означає, що зовні тихо, бо ухо є органом, в якому відбивається всякий зовнішній звук, воно є органом розпізнавання й тиші. Тому і в „Причинній“ Ш—ко вжив образного народнього виразу: „Кругом, як в усі, все мовчить“, щоб цим по-

казати, що зовні тиша, все мовчить. „Вона все ходить, з уст ні пари, широкий Дніпр не гомонить, розбивши вітер чорні хмари, ліг біля моря одпочить, а з неба місяць так і сяє; і над водою, і над гаєм — кругом, як в усі все мовчить“... Так чудово описана у Шевченка ідеальна тиша, яку пізнається ухом, що слухає, а далі поет пише, як цю ідеальну тишу порушили своїм сміхом русалки. С—ч не подумав, що й тут ухо не балакало, а тиша проте порушена, бо русалки сміялися...

У Катерини в руці „ціпок“, пише Шевченко, а С—ч пояснив, що це „кийок“ (с. 15). Дівчата й жінки не носять кийків.

„Великий Лях“ Шевченка — це один з найглибших і найкращих його політичних творів, який він старався замаскувати формою глибоко продуманої містерії. В епіграфі зі Св. Письма Шевченко ставить ясно питання, болюче для українців і сьогодні, а саме: чому це, з яких причин, внутрішніх і зовнішніх, українська нація при своїх природних великих духових обдарованнях стала в світі „притчею во язицях“, предметом „покивання голови в людях“, а в сусідів „пруганія“, чому вона квола і чому в ній кращі позитивні сили є дуже пасивними і тяжко прокидаються, та чого саме треба, щоб подолати ці лиха? Вже епіграфом Шевченко вказав дійсну тему свого твору і тут же проявив глибоке розуміння джерел українських злиднів в їх корінню, а саме: недостача свідомости перш за все, затемнення ідеалів і мала активність. На свою тему Ш—ко відповів геніяльно, виразно, ясно, та ще так, що та відповідь є нею і на цей день. В цій вірші Шевченко домагається від українців свідомого патріотизму, як вищого морального почування, яке вимагає, всупереч егоїзмові, найвищого напруження емоції духа, національної свідомости, альтруїзму і самопожертви навіть своїм життям, а також вказав, що добро в українській природі громадянина мусить бути активнішим, бо воно досить пасивне, тоді як зло дуже активне. Ця тема вимагає великої праці в звязку зі змістом всього „Кобзаря“ і матеріалами „Кир.-Метод. Брацтва“.

Сімович „Великого Ляху“ зовсім не зрозумів, своїм поясненням перевів ні нащо і відвертає увагу від істини так, що зробив цей один з найкращих програмових політичних творів якоюсь нісенітницею. Три пташки у його це „все нашi політичні діячі, політики, але ж усі з дівочьким розумом“. (с. 157). На думку С-ча душа немовлятка є означенням, що Хмельницький, Виговський, Дорошенко, Мазепа, Орлик і ін. були гетьманами лише з „дівочьким розумом“! Чому ж не з дитячим? Шевченко писав цілком про інше, і в іншій площині. Нащо б саме Шевченкові треба було розум Хмельницького, Дорошенка, Виговського виставляти як розум немовлятка з Канева! Вигадка С-ча, який не знає, а все таки пояснити хоче другим. Ось доказ. Пташки з Суботова в літній вечір полетіли ночувати в Чуту, бо „як що буде робитися (в Суботові), відтіль (з Чути) буде чути“. З тексту ясно, що Чута біля Суботова. Сімович не знає, де це Чута, і вигадує. Він пояснив: „Чута ліс коло Старої Січі, на Хортиці“

(стор. 161). Одначе на Хортиці такого лісу ніколи не було — це виключно вигадка Сімовича. Суботів я особисто знаю, як і місцевість, що звязана з Суботовом. Від Суботова до Хортиці більш 300 кільометрів. Пташки, які по ночах не літають, не полетіли б на ніч в таку даль, що й за ніч не перелетіли б. Ясно, що на таку даль нічого не чути з Суботова. Ліс, який зветься Чутюю, починається коло Суботова і йде в напрямі до ст. Знаменки, де уявляв собою ще в кінці XIX століття густий великий дубовий ліс в перемежку з іншим деревом. Цей ліс зветься „Чута“, я в нім був не раз. Він зазначений і в старих описах. Недалеко від того Черкаси, Медведівка, Чигирин, але до Січі дуже далеко. Шевченко провів ріжницю між гріхом і злочином. Він в образі трьох дитячих душ показав, що в справах патріотизму і несвідоме хиб, не поступовання, є гріхом, який і діти покутують, а зла воля Іванів творить злочини. У Сімовича цей славний твір набрав вигляду карикатури, накопичення хаотичних таємниць та забобонів. Не зрозумів він символики навіть двох Іванів-братів, з яких один „як той Гонта“, а другий противник його. С-ич вгадав, що нового Гонту поляки збираються отруїти, українці втопити, москвини — спровадити в пекло. Шевченко дає зрозуміти, що Україна між гетьманами мала дуже багато Іванів, з яких одні були з поляками, другі з москвинами, а добра Україні від того не було, тільки шкода. Треті ж Івани, які були з народом, не мали успіху через внутрішні і зовнішні обставини й причини, яких не вміли побороти і використати для України, бо зло (Ворони) і народна мала свідомість стояли на перешкоді творення добра. (Іван Виговський, Іван Підкова, Іван Сірко, Іван Гонта і т. д. В цім переліку повинні фігурувати і старшини). І Ворон „наш Іван“ — як противник Гонти, народного Івана.

В „Косарі“ читаємо: „Не благай, не проси: не клепає коси, чи то город, чи то поле, як бритвою старий голить“... Сімович пояснив: „Не спочиває, щоб поклепати косу“ (с. 227). Ніякого пояснення! Навпаки! — затемнення розумної і глибокої думки поета. Коси смерті не треба клепати, бо вона ніколи не тупиться, завше гостра і працює непритупимо, тому то смерть ніколи не клепає коси, а проте „як бритвою старий голить“. У „Невільнику“ читаємо: „Над головою вже несе свою неклепану косу Косар непевний, мовчки косить“. Пояснення С-ча невірне.

Проф. А., знавець „Кобзаря“, народної мови і звичаїв, надіслав мені зшиток зі своїми завваженнями щодо інтерпретацій д-ра В. Сімовича, числом коло 50. Він ставиться до пояснень С-ча цілком негативно. Його критичні завваження, як і у Дорошенка, правильні. Деякі з них я вважаю, за дозволом автора, корисним подати для більшої ріжносторонности і повноти.

„Ізза лісу червоний діжою місяць сходить“ — С-ич пояснив так: Великий наче в діжі хліб, що підріс здорово і виглядає півкулею з неї“ (с. 285). Ні. Загадка народня: „Ой за лісом, за перелісом залота діжа сходить“. Місяць — діжа, а не тісто в діжі. Він круглий, як діжа. Раніш: „Луна червона побіліла“... С-ич

пояснив: „Луна відблиск від червоного світла в кімнатах“ (с. 256). Ні! Латинське „luna“ — місяць з вечора червоніє, а потім біліє — завважив проф. А. на пояснення С-ча. У Шевченка бачимо спостережливість над природою: з вечора, коли місяць сходить, він червоний, а як зійде — він білий. Повний місяць — круглий, як діжа.

„Ватажники ватагу гнали“ С-ич пояснив: „Ватажник — чабан, пастух, що гонить ватагу (стадо, череду) в поле“ (с. 285). На це проф. А. завважив: „Ватажник жене тільки ватагу то б то овець, а череда — це скотина — корови“, їх жене „чередник“.

„Оттак ордою йшли придани, співали пянї“ („Черниця Маряна“) С-ич пояснив „Весільні гості молодого“ (с. 95). Ні, завважив проф. А., приданки — це ті молодіці, що ведуть молоду до молодого і мають заявити, чи вона чесна; коли чесна, то їм пошана і горілка, а ні — сум і ганьба. В „Відьмі“ читаємо: „Я в приданках була, виплася, і молода не придалася... А все то прокляті пани з дівчатами такеє діють“. С-ич пояснив: „Молодої пан не вподобав“ (с. 210). Не так, каже А.: „Молода не придалася, бо виявилось, що вона не чесна, і приданкам з того ганьба, а чести дівочої раніш позбавив її пан“. Пояснення С-ча, що „пан не вподобав“, ні до чого — каже А.

В „Відьмі“ читаємо: „Сорокоусти наймала, у Київ ходила та за пана, за ворога, Господа молила“. У С-ча: „Служба в сороковий день по смерті, тоді ж сороковини справляють“ — це сорокоуст. (с. 218). Ні, каже А., „Сорокоуст — це сорок служб за померлого“. Сороковий день по смерті один, а не кілька, і служба одна, а після неї справляють обід. У Шевченка, який був знавцем народних звичаїв, читаємо: „сорокоусти наймала“, не один, а кілька служб, це сорок поминок. С-ч, не знаючи, що таке сорокоусти, переробив текст Шевченка на „сорокоуст“, аби свою вигадку підсунути в поезію Шевченка, бо дійсного тексту не вмів пояснити.

„Подушне платила“ С-ич пояснив: „Податок од душі платили на Україні ще до 1917 р. (с. 111). На це А. завважив: „Цей податок був давно скасований законом“.

„Так ми ще не говіли“ С-ич пояснив, що говіти — це „постити і молитись перед сповіддю і Причастям“ (с. 325). На це А. завважив: „Треба б знати, що говіти — це сповідь і Причастя, а постити і молитися це ще не говіння“.

„Лилася Божа благодать, кому чи чином, чи грошима“ С-ич пояснив: „Чин—посада, місце, відзнака“ (с. 372). На це А. завважив: „Чин і не місце, і не посада“.

„Мабуть, шкода, що без пригоди, мов негода, минула молодість моя“. С-ич пояснив: „Без пригоди... без користі... для нікого минула молодість моя“. (с. 353). На це проф. А. завважив: „Пригода — це якась особлива подія в житті чоловіка — добра чи зла. „Сталась йому пригодонька з Криму ідучи“... У Шевченка про користь немає нічого“.

„Пропав і я, та не в шинку, а на кобилі“. С-ич пояснив: „Кобила — це колода, до якої привязували злочинців, воно було

ше за царя Олександра II" (стор. 357). На це А. завважив: „За Олександра II цього вже не було, а далі описав кару „на кобилі“, як було в дійсності, а не як „пояснив“ Сімович.

„Сидить сотник на причілку“. С—ич пояснив: „Бокова стіна хати“ (с. 318). На це А. завважив: Ні! Це стіна від улици“, лицева, передня. В хаті всі стіни бокові, але мають ріжні назви — кожна свою.

„Ще раз те олово потрачу“ С—ич пояснив: „Олівець (так наче б то олівці з олова робили“). На це А. завважив: „Не тільки за Шевченка, а й п'зніше на селі писали оловом“.

„Ухабиста собой“ — С—ич пояснив: „Жінка вибоїста, нерівна своїм поведенням моральним“ (с. 224). На це А. завважив: що це московське слово, яке ніякого відношення до моралі не має, а відноситься до фізичної будови жінки, повної статі, в протилежність худій, „як дошка“.

„Єдиного сина, єдину надію в війсьцо оддають, бо його бач трохи“ — пише Шевченко (с. 117), а С-ич пояснив: „Бо його, бач, трохи бояться (117). На це А. завважив: „Не тому сина беруть в війсьцо, що його бояться (мовляв революціонер), а поет дивується: хіба війська трохи, що треба ще й єдиного сина брати“. Значить „бо війська бач трохи“.

„В дар тобі приносим з пожару вкрадений покров“ С—ич пояснив: „Це те полотно, що ним застелюють віттар — (покривець). (с. 186). На це проф. А. завважив: „Віттар — частина Церккви, полотном її не застелюють, а на престолі чашу і дискос покривають дорогим покривцем. Т. Г. Шевченко добре знав Церкву“.

Зробивши коло 50 зауважень, проф. А. кінчає так: Писати повну рецензію на коментар др-а В. Сімовича даремна втрата і часу, і праці. Простіше цілий його коментар викинути, залишити текст Т. Г. Шевченка і написати новий коментар. Зміст коментаря Сімовича можна розбити на три частині: 1) історичну, 2) пояснення окремих слів та речень і 3) інтерпретація думок Т. Г. Шевченка. Перша наповнена тенденцією представити Шевченка соціалістом, що розминається з правдою — так і більшовики хотять надіти на Шевченка кожух більшовика. Щодо пояснень окремих слів і речень, то вони або неправдиві і свідчать про те, що Сімович не знає мови Наддніпрянщини, де виріс Шевченко, або тенденційні, або безвартісні, що лише затемнюють текст і думки Шевченка. Щодо інтерпретації думок поета, то тут у Сімовича немає ніякої обережності: він підсовує свої думки поетові і геніяльні думки поета у такий спосіб зводить на нівець. Візьмемо два приклади: На сторінці 424 у Шевченка: „Козак безверхий упаде, розторошить трон, порве порфиру“. Навівши заплутану й темну інтерпретацію та вказівку С-ча, що „Вкраїна не має своєї власної стріхи над головою“ — вираз цілком неясний, проф. А. каже: „Що це за образ, де його змісл? С-ич не зрозумів поета“. Далі А. навів зі стор. 416 вірш: „І Архімед, і Галілей“ та пояснення С-ча до

нього і каже: „Що за нісенітниця! Треба тільки вдуматися, що говорить С-ич. Черці забрали собі вино і єлей — науку. Вони були предтечі тої злої науки, що є тепер, опоганили християнство і цю погань дали царям... Образ цеї погані (за Сімовичем) є збіжжя, його засіяли царі... А при чім же тут Архімед і Галілей! Та чи варто ж було поетові писати цілого вірша, щоб показати, що черці лиха нарobili! Яка ж наука з вірша? Для чого він? Сімович не зрозумів поета. Вірш поета — гімн вільній науці. Поетові відома картина того, що іноді відбувається в церкві, коли священик каже: „Благослови хліби сія, вино і єлей“. Пшениця вино і єлей — це дари божої ласки. Архімед і Галілей, дійсні творці науки, цих дарів не мали. Дари ці забрали ті, що їх не заслужили, а саме — черці*). Але Архімед і Галілей (їх наука) святії предтечі тієї науки, що колись опанує світом, по всьому світу розійшлися, тобто їх думки, ідеї. Архімед і Галілей понесли крихту хліба і царям, убогим на справжню науку. Поет вірить, що будуть бити те, що сіють царі, тобто зникне офіційна наука, а запанує вільна, що йде від Архімеда і Галілея всім людям, цілому світові.

Таких інтерпретацій, каже А., у С-ча багато і всі вони нічого не варті. Як до цього поставитися? Твори Шевченка є національним скарбом і святощами нації. Це неугасима купина і неупалима. Хто хоче до неї підійти, нехай чоботи скине. Нехай набереється знання, скромності, поваги, відповідальності, совісти. Без ерудиції не можна підходити до інтерпретації Т. Шевченка і пускати в світ, та ще для народу, нісенітницю. Легковажність Сімовича осудять перш за все прості читачі, хоч би з інтелігенції, хто і хвалив його, бо „невчене око загляне глибоко“. До національних святощів треба ставитися з повагою і шанувати їх, а не підмінювати їх вигадками, не компромітувати, не осмішувати.

Прилучаючись до цього заключення проф. А., ми додамо до цього мало. Фактичний матеріал свідчить, що др. Сімович не перевів наперед потрібних студій, що не мав відповідного знання і сил, і що він, пояснюючи „Кобзаря“, взявся не за своє діло. Його праця ненаукова, повна вигадок, національно шкідлива. В руках несовісних противників Шевченка й української нації вона може дати товчок до різних баламуцтв і пониження Шевченка та української нації. Ми далекі від того, щоб підозрівати намисел. Але, коли б це зробила дівчина, яка перийшла Хмельницькому дорогу з повними відрами, або яка напоїла коня цареві Петрові I, чи та дитина, що на Канівській горі усміхнулася до роззолоченої галерії цариці Катерини II, то й це був би гріх перед батьківщиною. Одначе др. Сімович на те й доктор, щоб не робити нічого несвідомо.

*) Декілька давних фактів незрозуміння здобутків науки очевидно не можна узагальнювати. Ред.